پښتون

قامی وحدت

محمد افضل خان

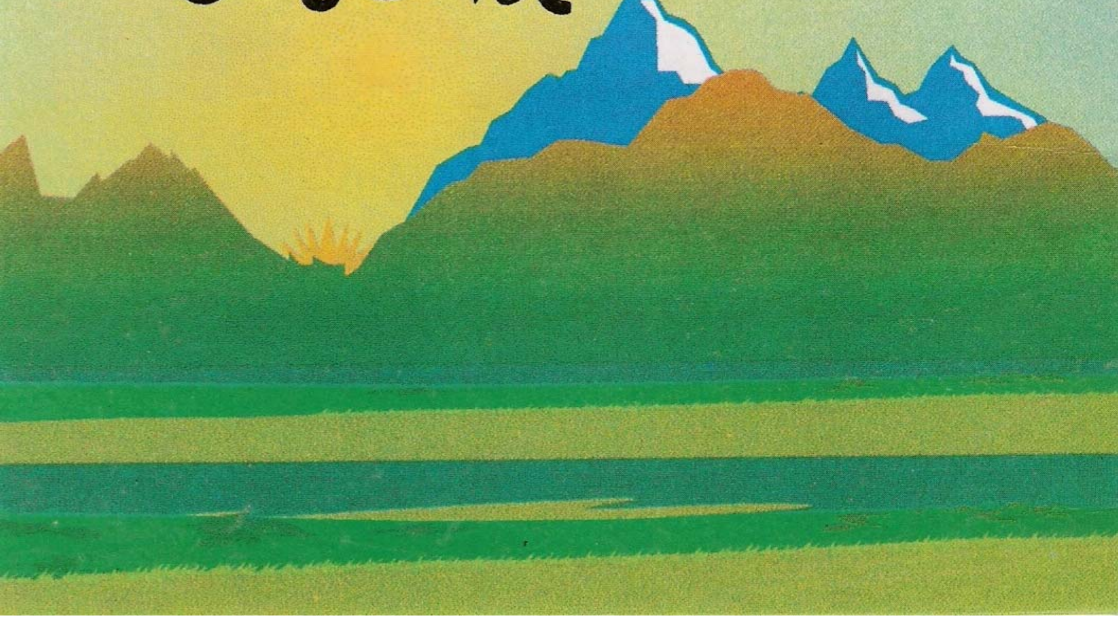

پښتون

قامي وحدت

محمد افضل خان

خورونکی: پښتونخوا پبلیکیشنز ـ پېښور

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم : پښتون قامی وحدت
لیکوال : محمد افضل خان
د چاپ کال : نومبر ۱۹۹۶ ع
چاپ کوونکی : ملت ایجوکیشنل پرنټرز لاهور
بیعه : ۴۰
خورونکی : پښتونخوا پبلی کیشنز پېښور

د انټرنټ پر مخ کمپوز او ترتیب : نسیم ستوری

تړون

د پښتون ځوان نسل او
هغه ټولو باشعوره
ليكوالو ، اديبانو ، پوهانو ،
سياستمدارانو او خواری کښو
پښتنو په نوم ځوك چې د
پښتون قامی وحدت لپاره
هلې ځلې كوی.

محمد افضل خان

بسم الله الرحمن الرحیم

که په زمکه نظر واچولی شی نو چیرته لوړ دنګ غرونه دي ، چیرته د غرونو په سرونو واورین پټکی دي ، او چیرته ئې ځان په شنو دوشالو کې پټ کړی دی ، چیرته په غړمبار روان سیندونه دی ،او چیرته سردرې ، ځائې په ځائې پکې سمندرونه ، دشتې ، هوار او پراخه میدانونه دي او چیرته چې ورشو ګانې او شاړې شودیارې په ظاهره د زمکی طبعی خدوخال هم دی او د آب و هوا د څرنګوالی عوامل هم دي خو تر شائې په فطری ډول یو عظیم الشان مقصد هم پروت دی.

که لږ په غور سره وکتل شی نو د زمکی دغه طبعی خدوخال د مختلفو جغرافیائی وحدتونو څرګندونه کوی. چیرته د یو جغرافیائی وحدت تړون داسی دی چې لوړ ، دنګ او اوچت غرونه ئې د یو سرحد او پراخه سمندر ئې د بل سرحد بندیشونه ښکاره کوی. چیرته د یو هیواد یا جغرافیائی وحدت په یوه او بله غاړه زور، لوئی او غړمبیدلی دریابونه دی ، او چیرته پراخی صحرا ګانې او دشتونه د جغرافیائی وحدت حدونه په ګوته کوی ، غرض

د فطرت دغه غوښتنې د جغرافيائی وحدت پورې محدودې نه دي. خبره نوره هم په مخه ځی د جغرافيائی وحدت د زمکی د جوړښت او نورو ډيرو عواملو په اشتراک عمل يوه خاصه ژبه او کولتور وجود مومی. دغه ژبه او دغه کولتور په ډيره اوږده موده کې د هيواد جغرافيائی خدوخال نه خپل وجود پيدا کوی. شريک کولتور خلق راغونډ کړی. غونډه، ناسته پاسته ، دود ، دستور پيدا کوی. داسی ورو ، ورو په غير شعوری ډول يو کولتوری وحدت پيدا شی. چې کله دغه کولتوری وحدت په جغرافيائی وحدت پورې خپلی اړيکی مضبوط کړی. نو خبره نوره هم په مخه لاړه شی ، فطرت په دغه جغرافيائی وحدت کې د اوسيدونکو د ټولو ضرورياتو بندوبست کوی. او د پيداوار منابع د ولس د ضرورياتو سره سمې موجودې وی.

د دغه منابعو ادراک او ضروريات چې سره يو شی نو اقتصاد مينځ ته راوړی. د قامی او انفرادی شته منيو تصور پيدا شی په ټولنه کې اقتصاد خپلې جرړې

ددی سره په ځنګ کې یو بل حقیقت هم موجود دی. چې د
تاریخ پاڼې پرې په تواتر سره ګواهی کوی.هغه دا چې هر
کله په یو فطری جغرافیائی وحدت کې د بهر نه ګوتې
ووهلی شی. یا ددغه جغرافیائی وحدت حدونه د فطری
حدونو نه پرته په بلې طریقې سره تشکیل شی نو شخړې
پیدا شی. «نیشنل ازم» هم ددغه کشالوعکس عمل ته

د دغه بحث سره سم چې مونږ د نړۍ په نقشه نظر واچوو نو
هر ځای چې قامونه پراته دي دوی خپل تاریخ لري او د
دوی په دغه تاریخ او قامی وحدت کې چې جابر قوتونو
تبدیلۍ راوستې دی ، د پیړو پیړو جبر او غلامۍ هم د
دوی د ذهن نه دغه تړون نه دی ویستلی. او چې کله ورته
موقع په لاس ورغلې ده. دوی خپل قامی وحدت په ځای
کړی دی ، لکه څنګه چې په پیړو وروستو جرمن ځان یو
ځای کړو . او دغه رنګ په مشرقی یورپ او وسط ایشیاء
کې قامی وحدتونه په ځای کیږی. په دی تناظر کې دا
ګورو چې زمونږ د کتاب د موضوع سره سم د پښتون (

د بشری ارتقاء ماهرین په دې خبره متفق دی چې انسانی نسل د مینځنۍ آسیا نه خور شوی دی. د بشریت په بابله دغه بیان د تاریخی شواهدونه ثابت دی. د بر صغیر او وسطی ایشیاء تاریخ د سکندر مقدونی نه شروع کیږی. او د سکندر په وخت کې د پښتون قام په اوسنی ټاټوبی کې موجودیت د معلوم تاریخ واضحه حقیقت دی. خو ددی نه هم ډیر وړاندې یعنی خواو شا څلور زره کاله مخکې په ویدونو کې د «پکت» په نوم د یو قام او د هغه د معلوم ټاټوبی ذکر موجود دی. هم دغه راز په اویستا کې د «پښت» او «ښند» او بخل (بلخ) د یو قام او د هغه د جغرافیائی وحدت ذکر موجود دی. دا هغه زمانه وه چې قامونه د ارتقاء په ابتدائی دوره کې وو او نقل مکانی عامه وه. د قومیتونو د جوړیدو هغه تصور لا مینځ ته نه وراغلی چې جدید او اوسنی تصور پرې ولاړ دی. ددغه خانه بدوشۍ په دوره کې د مینځنۍ اسیا اوسیدونکی چې په تاریخ کې د «اریا» په نوم مشهور دی، د یورپ او هند خوا ته وخوزیدل ددوی یوه حصه د سلیمان غر یا

د پښتون دغه ټاټوبی په مختلفو وختونو کې په مختلفو نومونو یاد شویدی. لکه اریانا ، خراسان ، افغانستان ، روه او داسې نور. نامتو یونانی جغرافیه دان «استرابو » په ۰۲۴ عیسوی کې د اریانا دحدونو په بابله ویلی دي چې دا په ژبه قائم وو. هم دې خاورې ته احمد شاه بابا پښتونخوا ویلی دی فرمائی:

ستا د عشق له وینو ډک شو ځیگرونه
ستا په لاره کې زلمی بیلی سرونه
تا ته راشم زړگی زما فارغ شی
بې له تا مې اندیښنې د زړه مارونه
د ډیلی تخت هیرومه چې رایاد کړم
زما د ښکلې «پښتونخوا» د غرو سرونه
که هر څو مې د دنیا ملکونه ډیر شی
زما به هیر نه شی دا ستا ښکلی باغونه

د رقـیـب د ژونـد مـتـاع بـه تـار پـه تـار کـوی
چـې پـه تـورو پـښـتـانـه کـا ګـذارونـه
د فـریـد «۱» او د اشـرف «۲» درو بـه بـیـا شـی
چـې زه وکـانـدم پـه هـر لـوری تـخـتـونـه
کـه تـمـامـه دنـیـا یـو خـوا تـه بـل خـوا ئـې
زمـا خـوښ دی سـتـا خـالـی تـش ډګـرونـه
احـمـد شـاه بـه دغـه سـتـا قـدر هـیـر نـه کـه
کـه ونـیـسـی د تـمـام جـهـان مـلـکـونـه

(حواله پښتانه شعراء لومړی حصه)
۱ : فرید خان د شیرشاه سوری اصلی نوم
۲ : شاه اشرف نامتو پښتون حکمران د بابا هوتک لمسی چې د افغانستان سره ئې د ایران او اصفهان ځنې علاقې په خپل حکومت کې شاملې کړې وې

د احـمـد شـاه بـابـا نـه ډیـر وړانـدې دې خـاورې تـه بـابـا هـوتـک پـه خپـل یـو نـظـم کـې هـم پـښـتـونـخـوا ویـلـی دی .
فرمائی :

غښتلیو ننګ کړې د اموواردی
مغل راغلی، په تلواردی
په پښتونخوا کې، جوړ ناتاردی
په کلی کور باندې مغل راغی
هم په غزنی هم په کابل راغی
ای د مرغۍ «۱» غښتلیو راشئ
په ننګ ولاړ د پښتونخوا شئ
توري تیرې غښی تر ملا شئ
په کلی کور باندې مغل راغی
هم په غزنی هم په کابل راغی

«۱» غوره مرغۍ یا غوره مرغه

لکه څنګه چې دا خاوره په مختلفو وختونو کې په مختلفو نومونو یاده شوې ده هم دغه رنګه ددې تاټوبی اوسیدونکی هم په مختلفو نومونو یاد شوی دي. چې ورکې پښتون، افغان او پټان معروف نومونه دي، لفظ

د وسطی ایشیاء او سید ونکو «پښتانه» په افغان بللی دي
. د نوؤ نسلی او لسانی څیړنو په رڼا کې چې په سر کې ئې
مشهور ناروېجی پښتو پو هاند «ګیورک مورګن سټرن»
دی. پښتانه د هغو ساکانو یوه غوره څانګه ده چې په ۲۵۰
قبل مسیح کې ئې د ساکستان (سیستان) نه تر کشمیره
یوه لویه امپراتوری جوړه کړې ه.
د افغانستان ټول قامونه د شهریت په لحاظ افغانان دي.
چونکې افغانستان پښتنو خپل ټاټوبی ګڼلو ځکه چې «
میرویس نیکه» او «احمد شاه بابا» په یو انتظامی
وحدت کې اوپیرلو. او په افغانستان دوه نیم سوه کاله د
پښتنو حکمرانی وه. په دې اساس هر پښتون افغان ؤ،
ولې هر افغان پښتون نه ؤ. ځکه چې په افغانستان کې نور
هم ډیر قامونه وو. چې د شهریت په لحاظ افغانان وو خو د
نسل په لحاظ ازبک، تاجک، هزاره، نوریستانی او
داسې نور ؤ. د برصغیر خلقو پښتون په پټهان یاد کړیدی.
چا وئیلی دی چې پښتون اول په پټنه باندې حکومت جوړ

د پښتنو د نسل په باره کې هم د مورخینو د رایو اختلاف دی. یوه ډله وائی چې پښتانه د بنی اسرائیلو د هغه د ولس قبیلو اولاد دی چې د بابل نه راوتلې وي.

ددې شجري ورومبی راوی «نعمت الله هروی» دی چې د مغل باد شاه جهانګیر په دربار کې وقائع نویس ؤ او «مخزن افغانی» نومې کتاب ئې لیکلی دی. ددی نه وړاندې ددې نظریې څرګندونه په «افسانه شاهان» نومې کتاب کې شویده او پښتنو قدیمی مورخینو د نعمت الله هروی نظریه خپله کړې ده.

سر اولف کیرو او خان عبد الغنی خان د دواړو د تصانیفو سر خط «دی پټهانز» «The Pathans» دی. دوی ددې نظرئې سره اتفاق نه دی کړی چې پښتانه بنی اسرائیل دي. بلکې ددې دواړو په خیال پښتانه د هغه ټولو حمله اورو (

په اوسنو ليکوالو کې عبدالحئ حبيبی ، بهادر شاه ظفر ، قيام الدين خادم ، کوثر غوريا خيل او ډاکټر مجاور احمد زيار پښتانه اريا ګڼې او بيا په اريايانو کې ئې ساکان ګڼې دا خبره ډيره ضروری نه ده ځکه چې زمونږ اصل موضوع د پښتنو قامی مسئله په ګوته کول او د تاريخ په حواله په پښتون ځوان نسل کې د خپلې قامی مسئلې ادراک پيدا کول دي. او د پښتنو پوهانو ، ليکوالو مورخينو او سياستدانانو پام دې مسئلې ته راګرځول دي. د انسابو ذکر په دې لړ کې د ضمن په ګوته راغلی دی. او هغه هم داسې چې د قامی مسئلی تعلق د پښتون د ټاټوبی ، دده د لرغونی هيواد ياد هغه « Defined Territory » سره دی کوم ته چې مونږ د پښتون قام جغرافيائی وحدت ويلی دی.

د ټولو مفکورو د مطالعې نه پس دا حقيقت څرګند دی ، چې پښتون د مينځنۍ اسيا يو نامتو پياوړی او لرغونی

هندوستان ته تولې لارې د پښتون د خاورې د درونه تیریږی. صنعتی انقلاب نه وړاندې هندوستان د سرو زرو د مرغۍ په نوم یادیدو ، د دونیا په هر ګوټ کې چې هم چا قوت موندلی دی. نو د سرو زرو د مرغۍ د حاصلولو تکل ئې کړی دی. هندوستان ته درسیدونه مخکې دده تصادم د پښتون قام سره راغلی دی. د سکندر اعظم نه واخله تر شورویانو پورې چې څوک هم دې خاورې ته راننوتی دي. پښتانه ورسره په نره جنګیدلی دي.
سکندر اعظم چې د ایران پورې ئې لوئې لوئې حکومتونه په میاشتو او ورځو کې ووهل خو چې کله د پښتنو خاورو ته راننوتو نو پښتنو په دې لنډه ساحه کې درې کاله بوخت وساتلو. د خیبر درې «اپردی» چې نن ورته اپریدی ویئلی شی. سکندر اعظم دوی ته خراج ورکړو. خو څو ورځې پس ترینه اپریدو دوباره د خراج مطالبه وکړه. ددوباره مطالبې او د خیبر د درې د جنګی کړکیچونو له امله د باجوړ په لار روان شو. د اسپزو سره

شوروىان د يو سوپر پاور په حيث د شلمې صدۍ د جدويدو وسلو سره افغانستان ته راننوتل. دولس کاله پښتنو په جنګ کې بوخت وساتل او د شوروی اتحاد د خوريدو فوری سبب هم دغه مهم وګرځيدو. ويلی شی چې د پښتنو خاورې ته راننوتل اسان دی خو وتل ترينه ګران دي. پښتون يو داسې قام دی چې ده له شکست ورکول اسانه خبره نه ده او بيا په ده باندې شکست منل خو لا

بابر سره ددې چې د پښتون لښکر په مرسته هندوستان فتح کړی ؤ خو هغه ته دا معلومه وه چې دا قوت هغه ته خطر هم جوړيدی شی او دا خبره هغه خپل ځوی همايون ته د وصيت په توګه کړی وه ، چې د پښتنو نه يوه لحظه هم غافل نه شې. مغلو په سوونو کاله منظم کوشش کړی دی چې پښتانه په ذهنی لحاظ سره مفلوج کړی. کله چې د اکبر پوځ د امبيلې په مقام يوسفزو لوټ کړو د اکبر وزير بيربل ئې ووژلو . سپه سالار ترينه په تيښته ووتو . دغه د اکبر باچا لپاره لويه صدمه وه. د هغه پوځ تاله ترغه شو . اکبر باچا سره د خپل دربار «نورتن» اټک ته راغی. هلته ئې کيمپ ولګولو او دا فکر ئې کولو چې ددې هزيمت يا ماتې بدل به څنګه واخستی شی. او د حکومت وقار به څنګه بحال شی. د حملې او د پښتنو د خاورې د فتح کولو او هلته د مستقلو چاوڼو منصوبه بندی په دې دليل و شوه چې پښتانه ماتې نه منی، نو مسلسل تصادم

دې عمل د پښتنو د معاشرې په سياسي او سماجي بڼه کې ورو ، ورو ډېر لوئې بدلون راوستو. د پښتنو اکثرې ادارې په اجتماعيت ولاړې وې او فيصلې ئې د جرګې له لارې کيدې. د قام قبيلې مشر ، خان ، ملک به د جرګې له لورې په قامي اتفاق سره ټاکلی کيدل. د مشر مهمان خانه او د فيصلو ځائې چې په حجره يا ديرې ، به د ټول کلي يا کم از کم د ټولې محلې شريکه حجره وه. د دې حجرې د ميلمنو خرڅ، اخراجات او د خانۍ ملکۍ د تحفظ لپاره به ټول قام شريک جايداد د مختص کولو داسې نورې ګڼې ادارې په اجتماعي بنياد ولاړې وې. د مغلو د

ددې نه علاوه مغلو او خاص کر انګریزانو په ګنو ځایونو کې قامي مشترک جائیداد خپل دغه نامزد خانانو ته د جاګیر په توګه ورکړو او دغه شان په هغه معاشره کې چې تر ډیره حده په قامي ورورولۍ او د برابرۍ په بنیاد ولاړه وه یو رنګ جاګیرداری نظام قائم شو. که پښتون خپل قامي وحدت حاصلول غواړی نو د معاشرې نه به جاګیرداری نظام او مواجب ختمول وی.

په کال ۱۹۶۲ کې چې زمونږ په صوبه (چې د فرنګی د وخت نه په صوبه سرحد یادیږی) کې د جمعیت العلماء اسلام او نیشنل عوامی پارټۍ حکومت جوړ شو نو زه هم پکې وزیر وم. ما په کابینه کې دا خبره وکړه چې تر څو د پښتنو د وجود نه د نری رنځ دا مرض نه وی ویستلی شوی تر هغې پورې د پښتنو قامی وحدت نه شی حاصلیدلی.

د مغلو نه پس د پښتنو خاورې ته د لږې مودې لپاره سکهان رانننوتل خو دوی لا استقلال نه ومونډلی چې فرنګیانو ټول هندوستان فتح کړو . او د پښتنو خاورې ته

د ډیورنډ د کرښې نه بره ئې د «آمو» سره یوه بله کرښه راکښله د ډیورنډ د کرښې او ددغې کرښې تر مینځه علاقې ته ئې افغانستان ووې. دغلته ئې نه خپله پولیټکل محکمه جوړه کړه اونه ئې نور د څه قسم مداخلت کولو، دغه علاقه ئې د کابل امیر ته د حکمرانۍ لپاره ورکړه.

د افغانستان او زارروس په مینځ کې چې کله د سرحد (دریا امو) نشان دهی کیدله نو د افغانی وفد مشری « سائمن » نوم انګریز کوله. نو ظاهره ده چې دغه سرحد یا پوله په حقیقت کې د فرنګیانو او روسیانو تر منیځه سرحد ؤ. دغه شان ئې د افغانانو جغرافیائی وحدت ټوټې ټوټې کړو. په حقیقت کې دا سرحد نه ؤ بلکې د انګریز د ښکاره او غیر مرئی سلطنت حدونه وو.
د ډیورنډ د کرښې دواړه غاړو ته د خلقو په تګ راتګ د هیڅ قسم پابندی نه وه په یوه ټوټه باندې ئې د افغانستان نوم قائم وساتلو. غرض ئې دا ؤ چې په نفسیاتی ډول د پښتنو ذهن د خپل هغه افغانستان نشت والی ته متوجه نه شی په کوم کې چې پښتون قام د افغانستان د نورو قامونو سره او سیدو او سرحدونه ئې د آمو نه تر اټک پورې وو. نتیجه ئې دا شوه چې د تقسیم خلاف ردعمل په شدومد سره پیدا نه شو بلکې د « SlowPoisioning » یانې د وروورو ختمولو په انداز کې ئې اثر وکړو. دا فغانستان امیر اګر چې خپلو خلقو ته باچا ښکاریدو خو هغه ته دا

د دې جغرافيائی تقسيم سره ئې د مغلو د ماجبونو او د منصبونو منصوبه نه صرف دا چې بحال وساتله بلکې نوره ئې هم پراخه کړه. په دې وجه هغه قام چې په هر اړخ يو وحدت دی او د معلوم تاريخ د زمانې نه يو وحدت پاتې شوی دی که حکمرانی ئې خپله وه او که خاوره ئې د بل قوت تابع وه خو وحدت ئې تقسيم شوی نه ؤ. د دې ماجبونو ، منصوبونو د پاليسی او درې غبرګی سرحد د پاليسۍ په وجه ذهنی او جغرافيائې طور تقسيم شو. پښتانه د دې تقسيم په وجه د يو بل نه ډېر نا خبره پاتې شو . او دوخت د تيريدو سره د يو بل نه نا اشنا او بيګانه شول. جغرافيائی طور يو وجود په دريو حصو کې تقسيم کړی شو. او په هره حصه ئې يو داسې نظام رائج کړو چې هغه د بل سره څه مطابقت نه لرلو. چې ورکې د قبائلو نظام ډير عجيبه دی. چې د پاکستام د جوړيدو نه پنځوس کاله پس نن هم موجود دی. داسې نظام چې ورکې بالغ ته د ووټ ورکولو حق هم نشته. بنيادی حقو نه ئې غصب دی. عن تر دې چې د پولټيکل محکمې يو ورکوټی افسر د « ايف سی آر» لاندې د دوی ازادی تروړلی شی او جيل ته ئې ليږلی شی که پولټيکل محکمه د دوی کورونه وران

زه چې په کال ۱۹۹۳ ع کې د رياستي امورو او قبايلو وزير وټاکلی شوم نو ما يو بيان ورکړو چې قبائلو له به د بالغ رائې د هې حق ورکولی شي ،د صوبې په اسمبلۍ کې به ورله نمائندګي ورکولی شي. ما دا هم وويل چې قبائلو ته به ايف سي ار خلاف د اپيل حق ورکړی شي. نو د پاکستان د پولټيکل محکمې په ايماء قبائلي ملکانو او خاص طور سره د قبائلو د قامي اسمبلۍ او سينيټ ممبرانو داسې غوغا جوړه کړه چې د ملک وزير اعظمې زه وغوښتم او راته ئې ووي چې دا شپاړس ممبران به د حکومت خلاف او دريږی هسې هم زمونږ دا اقليتي حکومت په مخلوط ډول جوړ دی نو مونږ ياني حکومت ته به ډير تاوان ورسي. په جواب کې ورته ما ووي چې دا لار صحيح ده. ما چې کوم بيان ورکړی دی دا يواځې د « پښتونخوا قامي پارټۍ» بيان نه دی بلکې د پاکستان پيلز پارټۍ په انتخابی منشور کې هم دغه ذکر شته. محکمه يا وزارت د وزير اعظمې په صوابديد دی ماته

بل خوا د ډیورنډ د کرښې نه بره افغانستان کې چې کوم امیر په تخت کښیناستو ، دا د هغه قامی فریضه وه چې د خپل قام د ملی وحدت هلې ځلې ئې سمدستی شروع کړی وی. خو هغه ته دا معلومه وه چې هغه د فرنګیانو د لاسه په تخت ناست دی. او دا ورته هم معلومه وه چې که ما د قامی وحدت هلې ځلې خو پریږده که دا تصور مې هم وکړو نو بیا به زه امیر نه یم. هغه ته دغه تخت د هر څه نه ګران ؤ، ځکه چې په تخت ځامنو پلاران او پلارانو خپل ځامن وژلی دي. امیر د پښتنو د وحدت په ځائې د نفرت پیدا کولو کوشش وکړو، چونکې د ډیورنډ د کرښې نه بره

د ډیورنډ د کرښې د لاندې ګڼو پښتنو مشرانو د فرنګی خلاف یو اوږد او مسلسل جدوجهد وکړو چې د فرنګی نه ازادی حاصله کړی. خو زما په خیال بنیادی غلطی دا وشوه چې پښتنو د فرنګی نه خپله ازادی د پښتون قامی وحدت په بنیاد ونه غوښتله چې د احمد شاه بابا افغانستان بیا قائم شوی وای. دی ټولو مشرانو د پښتنو ازادی د هندوستان په ازادۍ پورې وتړله. او دغه رنګ د

هاغه د رز چې فرنګی په یو وجود کې راوستی ؤ. په دې وجه نور هم زیات شو او درې د بره سل کاله وشو چې د یو جابر د عمل خلاف دومره اوږده موده پس هم یو توانا قامی تحریک پیدا نه شو. حالانکې دا تقسیم په ۱۸۹۳ ع کې د یو غاصیب د سازش نتیجه وه. او د غاصیب عمل هیڅ قیسم قانونی، اخلاقی او آئینی جواز نه لری

د پښتنو خاوره دهندوستان حصه نه ده. دا د هندوستان او وسطی ایشیاء تر مینځه پرته ده. پښتون په تاریخ کې چا هم هندوستانی نه دی بللی. د پښتون ټول عمر تعلق، تجارتی او ثقافتی اړیکې د وسطی ایشیاء سره پاتې شوی دی، چې ددوی لومړی ټاټوبی هم دی. کوه هندوکش او د کوه سلیمان لمنې ددوی مسکن دی. دوی ته علم د شمال نه راغلی دی دغه رنګ دا احترام هم شمال ته ورکړی دی. د فرنګی ددې کربښو نه وړاندې د دوی تجارت شمال کې د تاشقند، ثمرقند او بخارا سره پاتې شوی دی. د انګریز د مملکت او تسلط نه پس اګر چې د

د پښتنو دا خاوره د ۵۵۰ قبل مسیح نه د مختلفو حکمرانانو د کورنو او مختلفو تهذیبونو د انتظامی تصرف لاندې پاتې شوې ده چې تفصیل ئې په دې ډول دی
.

۱ ــ د هاخا منشی کورنۍ : د ۵۵۰ ق م ن تر ۳۳۱ ق م پورې

۲ ـ سکندر اعظم (یونانیان) ؛ د ۳۲۷ ق م نه تر ۳۰۵ ق م پورې

۳ ـ د موریا خاندان : د ۳۲۳ ق م نه تر ۱۹۰ ق م پورې

۴ ـ باختری حکمرانان : د ۱۸۵ ق م نه تر ۹۷ ق م پورې

۵ ـ ساکان : د ۹۷ ق م نه تر ۵ عیسوی پورې

۶ ـ اینډوپارتین : د ۷ ع نه تر ۷۵ ع پورې

۷ ـ کشان خاندان : ۷۵ ع نه تر ۲۲۵ ع پورې

۸ ـ ساسانیان د ۲۳۰ ع نه تر د ۳۶۱ ع پورې

۹ ـــ افتالیان (د ساکانو نسل) د ۳۶۵ ع نه تر ۴۵۵ ع پورې

۱۰ ـ ساسانيان (دويم دور) د ۵۶۸ ع نه تر ۶۴۴ پورې
۱۱ ـ کابل شاهي کورنۍ : د ۶۵۰ ع نه تر ۸۷۹ ع پورې
۱۲ ـ سفاريان : د ۸۶۱ ع نه تر ۹۰۰ ع پورې
۱۳ ـ هندو شاهي: د ۹۰۰ ع نه تر ۱۰۲۱ ع پورې
۱۴ ـ غزنويان : د ۱۰۲۱ ع نه تر ۱۱۵۰ ع پورې
۱۵ ـ غوريان د ۱۱۸۱ ع نه تر ۱۲۰۶ ع پورې
۱۶ ـ مغل خاندان: د ۱۵۲۶ ع نه تر ۱۷۳۹ ع پورې
۱۷ ـ هوتک: د ۱۷۰۹ ع نه تر ۱۷۳۵ ع پورې
۱۸ ـ دورانيان (سدوزی ، بارکزی) ۱۷۴۷ ع نه تر ۱۹۸۳ ع پورې

پدې ترتيب په افغانستان باندې د پښتنو دريو کورنيو په مختلفو ادوارو کې حکومت کړی دی په دوی کې غوريان ، هوتک او دورانيان شامل دي.د غوري پښتنو په حکومت کې د افغانستان د غربی سيمو نه علاوه د سنټرل ايشيا ځيني علاقې هم شاملې وې.
ميرويس نيکه چې د غلجو د کوم سلطنت بنياد ايښودی ؤ په هغې کې د ميرويس نيکه نه وروستو عبدالعزيز خان

د خپل ټاټوبي نه بهر د پښتنو دريو کورنيو په هندوستان ډير اوږد حکومت کړی دی. دغه حکومت پرله پسي نه ؤ، بلکي په مختلفو ادوارو خور دی. په دوی کي غلجيان، لودهيان او سوريان شامل دي. د هندوستان د پښتنو کورنو د حکومتونو خاص خبره دا وه دوی د «روه» سره اړيکي قائمي نه وي ساتلي. ددوی د طاقت او حکومت زيات دارومدار په محلی قوت ؤ، چي ګله په دغه محلی قوت راټول او متحد ؤ، په هند به ددوی حکومت دوام لرلو او چي به خور شو حکومت به د بل ؤ. په دغه پښتنو بادشاهانو کي «بهلول» او «شير شاه» د «روه» سره د تعلق ساتلو يو شعوری کوشش کړی ؤ، خو وخت مهلت ورنه

د پښتنو په زمکه چې څو مره غیر پښتانه حکمرانان راغلی دي. او حکومتونه ئې جوړ کړي دي. په دوی کې یوه خبره د توجه وړ ده او هغه دا چې د غه غیرو پښتنو حکمرانانو دلته داسې حکومت کړی دی چې د پښتنو په داخلی خود مختاری کې ئې لاس نه دی وهلی.

پښتون قام په نفسیاتی ډول خصوصی کړه وړه لری. پښتو ئې ژبه او پښتونولی ئې د ژوند ضابطه ده. د ژوند د دغه ضابطې یانې پښتونولۍ ډیره په سختۍ سره پابندی کوی. جرګه، میلمه، پالنه، پناه ورکول بدل او ننواتې د پښتونولۍ مظبوط بنیادونه دي. میلمه پالنه د خپل توفیق نه زیاته کوی. په میلمه خوشحالیږی او ورته د خدای پاک رحمت وائی. پیژندګلو میلمه له چې کوم

مشهوره واقعه ده چې د جنګ په دوران کې یو ژوبل زلمی د یوی پښتنې ابۍ کیږدۍ ته ساه نیولی ورننوتو او پناه ئې وغوښتله. زنانه پناه ورکړه. ساعت تیر نه ؤ چې څه کسان کیږدۍ ته راننوتل او د پښتنې ابۍ نه ئې ددغه سړی غوښتنه وکړه. ابۍ انکار وکړو په دې اساس چې هغې ورله پناه ورکړې وه. سړو ابۍ ته ووې چې هم دا سړی ستا د دوو زامنو قاتل دی. ولې ابۍ پښتنه وه. بیا ئې هم په کلکه وویل چې که هر څنګه وی ، ده له اوس ما پناه ورکړې ده او نه شم کولی چې له خپله لاسه ئې چا ته حواله کړم.« ۱ »

بدل د پښتنو په تاریخ او امروزه ژوند کې ډیر لوئې اهمت لری مشهور متل دی چې « د بدل کاڼې په سمندر کې هم نه ورستیږی » بې شمیره داسې واقعات شته چې د نیکه د مرګ بدل نمسی اخستی وی.پښتانه د بدو بدل اخلی او په ننواتې مړی هم بخښی ، ننواتې په اصل کې د خپل جرم یا خامۍ اعتراف کولو او د پښتونولۍ په اساس جرم

١ ـ پشتون کون ؟ صفحه ١٤١ (پریشان خټک)

٢، MANNERSANDCUSTOMSOF THE AFGHANS BY PROF . DR MOHDALI

فیصلې په اجتماعی قبولیت کیږی. د جرګې فیصلې قامی بڼه لری. او هیڅ څوک د هغې نه د انکار جرات نه شی کولی. هغه شخړې چې نور قامونه ئې په خونړو جګړو هم نه شی حل کولی. پښتانه ئې په جرګه کې بغیر د څه شرو شدت نه فیصله کوی.

په تاریخ کې د جرګې ډیرې عظیم الشانه فیصلې موجودې دي. احمد شاه بابا ته د حکمرانۍ پټکی جرګې ورپه سر کړی ؤ. او ځکه ئې ټول پښتون قام په شا ولاړ وو.

لکه چې مې وويل د پښتنو اکثر لوی او تاريخی فيصلې د جرکې د لارې شوي دي پښتون مذهب هم په اجتماعی ډول قبول کړی دي. که بدهـ مذهب ئې قبول کړو نو دغه مذهب او د هغې خدمت ته دومره مخلص وو چې دغه مذهب ئې د شمالی او جنوبی هندوستان د پولې نه هغه غاړه د تبت او چين سرحدونو ته ورسولو که اسلام ئې قبول کړو نو په خپله دغه من حيث القوم فيصله دومره ټينګ ودريدو چې دغه مذهب ئې د برصغير هر ګوټ ته ورسولو. په انډونيشيا ، ملايشيا او چين کې د اسلام موجوديت دده د مخلصانه زيار باسنې نتيجه ده. په نفرادی او اجتماعی ډول پښتون ډير زړه ور ، فراخ دله ، رواداراو د هر ډول لسانی او مذهبی تعصب نه ازاد دی. د کولتوری رواداری مثال ئې دا دی ،چې په نورو جغرافيا وحدتونو کې دميشته کيدو له امله ئې خپله ژبه او کولتور هم پريښی دی. د ميا والی نيازيان، د قصور خانان ،د ازاد کشمير سدوزيان او د روهيل کنډ پښتانه د مثال په توګه وړاندې کيدی شی.

پښتون يو خوش دل او خوش باش قام دی خو په عزت، نفس سر هم ورکوی خاص طور سره په کور دننه په خپل

دا خو یو ضمني بحث ؤ اصل موضوع ته راځو د سویت یونین د منتشر کیدونه پس په وسطی ایشیاء کې یو ځل بیا لرغوني جغرافیائي وحدتونه د ازادو ریاستونو په شکل کې راڅرګند شول کمیونسټ تسلط په هر اړخ دا کوشش کړی ؤ، چې قامي حدبندۍ او قامي تسلسل له مینځه یوسي، په دې لړ کې ئې یو منظم کوشش کړی ؤ چې ددوی ژبه او نومونه خپلې لهجې ته راواړوی. ولې او یا کاله پس دا خبره ثابته شوه چې حقائق او فطري تقاضی که په بل شکل کې وی او که د قامونو د وجود په شکل کې وی ختمیدلی نه شي. نن ټوله دونیا او خاص کر پاکستان د وسطي ایشیاء ددې ملکونو سره تجارتي تعلقات مستحکم کول غواړی. او د وچې هغه تجارتي لار چې د فرنګی د راتلو نه وړاندې د برصغیر او وسطي ایشیاء په

د افسوس مقام دی چې په ځای ددې چې د پاکستان د
جوړېدو نه پس د پښتون قامی وحدت په لور چټک
ګامونه اخستی شوی وی. بالعکس د انګریز د لاس
راښکلې کرښه د دوو اسلامی ملکونو تر مینځه سرحد
وګرځولی شو. پاکستان یو تحریک ؤ. چې بنیاد ئې دا ؤ
چې مسلمان یو قام دی او غیر مسلم بل قام دی. په دی
تحریک کې دا هیچیرې نه دی ویلی شوی چې د فلانی
حده پورې مسلمان یو قام دی ، د پاکستان بانی
قائداعظم په دې حقله په ۱۹ فروری کال ۱۹۴۸ ع د
استړیلیا ولس ته په خپل یو نشری تقریر کې او په ۱۷
اپریل ۱۹۴۸ ع کې په ګورنمنټ هاوس پیښور کې یوې
قبائلی جرګې ته دا خبره واضحه ټکو کې وکړه چې:

WE MUSLIMS BELIEVE IN INE GOD, ONE BOOK THE HOLY QURAN – AD ONE PROPHET. SO WE MUST STAND UNITED AS ONE NATION, YOU KNOW THE OLD SAYING THAT IN UNITY LIES STRENTH. UNITED WE STAND , DIVIDED WE FALL.

« مونږ مسلمانان په یو خدای (ج) یو کتاب قران پاک او
یو پیغمبر صلی الله علیه وسلم عقیده لرو. نو باید چې
مونږ لکه د یو قام متحد وسیږو تاسو دا پخوانی وینا نه

د قايد اعظم د دې وينا نه پس د ډيورنډ کرښه حدبندي نه شي جوړيدی ځکه چې لر او بر دواړه غاړو ته نه يوا ځې دا چې مسلمانان پراته دی بلکې د يو نيکه اولاد ، د يو کولتور او يوې ژبې خاوندان دي. د دې نظرئې سره سم پکار نه، بلکې لازمه وه چې د پاکستان حکمرانانو د افغانستان سره د څه قسم اتحاد او يو کيدو جدوجهد جاری ساتلی وی که د افغانستان حکمرانانو اعتراض کولی نو بيله خبره وه خو عجيبه دا ده چې د پاکستان حکمرانانو د ډيورنډ کرښه د افغانستان سره سرحدو ګرځوو دليل ئې دا ؤ چې د فرنګی نه ورته په ميراث کې پاتې شوې ده. دلته د علامه اقبال وينا ستاسو په وړاندې اېښودل ضروری ګڼم چې وړائی:

اسيا يک پيکر آب وګل است
ملت افغان دران پيکر دل است
ازفساد و فساد د اسيا

درکشاد وکشاد اسیا

علامه اقبال وائي چې د ایشیا مثال د یو وجود دی چې افغان ملت ورکې د زړه حیثیت لری. که زړه روغ وی نو ټول وجو (اسیا) به خوشحاله وی او که زړه رنځور وی نو ټول بدن «اسیا» به بې ارامه وی. که پښتانه د دې جوګه نه وو او اوس هم نه وی چې خپل قامی وحدت تر لاسه کړی نو د علامه اقبال د مفکورې تر مخه به پاکستانی حکمرانانو دا لازمه وه او اوس هم ده چې د پښتون قام د ملی وحدت د پاره هلې ځلې وکړی. ځکه چې د پښتنو په انتشار کې د ټولې اسیا تاوان دی او د دوی په ابادۍ او صحت کې د ټولې ایشیا خوشحالې ده.

زه دا منم چې د افغانستان نماینده په ملل متحد کې د پاکستان د ګډون مخالفت کړیؤ او د یو ګاونډی ملک په حیث ئې د دې هیواد خیر مقدم نه وکړی خو د یو شخصی نظام په خوا کې د یو جمهوری نظام قایمیدل به هغوی د ځان لپاره ارو مرو خطر ګڼلو. د دې د پاسه باید چې د پاکستان واکدارانو هغه بنیادی مفکوره په نظر کې ساتلی وی کومه چې علامه اقبال پسش کړې وه. د

ایو ب خان په وخت کې دغه منصوبه شاته وغورزولی شوه او د دواړو ملکونو تر مینځه بیا تلخی پیدا شوه. ځکه چې دواړه طرفه ته واکدارانو کې نه اد اهلیتؤ او نه جرات چې د انګریز د تقسیم نه ئې ګام اړولی وی.
د شوروی اتحاد د منتشر کیدو نه پس چې کله دوه پریزې نظام ختم او یو پریزې نظام مینځ ته راغی او امریکا د سپر پاور نه سپریم پاور شوه نو د «نیوورلډ آرډر» په نوم یو نوی تصور وړاندې کړی شو. د شلمې صدۍ تر اخره پورې انسان دومره ترقی کړې ده چې په خپل کره ارض کې ئې د کلونو فاصلې منتهونو ته راوستې دی. سپوږمۍ ته رسیدلی او نورو سیاروته د رسیدو کوشنونه کوی. خو ددې هر څه باوجود انسان د ذهنی سکون او قلبی اطمینان

که صرف دومره فکر وکړی شی چې زمونږ دونیا اوس ډیره
مختصر شوې ده چې د ګوټ ګوټ حال د هر چا په
وړاندې دی نو پکار او لازمه ده چې ورسره یو عالمی تړون
مینځ ته راشی او دا هر څه په پراخه سینه ومنلی شی. چې
په دی دونیا کې وړو قامونو ته هم د اوسیدو د اسې حق
شته لکه څنګه چې طاقتورو قامونو ته شته او دا چې
دوړو قامونو د کولتور ، ژبې دودې یو پرامن او خوشحاله
دونیا ته نن دومره ضرورت دی څومره چې غاوره قامونو

نن هم د دونیا په مخ ډیر قامونه تقسیم پراته دي. او د پیړیو راسې هغوی د خپل قامی وحدت لپاره هلې ځلې کوی. چې د دونیا په قامونو کې سر لوړی شی. خو لا تر اوسه دغه واړه قامونه د وخت په شکنجو کې ښکیل پراته دی. په دوی کې پښتون قام هم دی چې درې د بر سل کاله وړاندې د یو غاصب د لاسه تقسیم شوی دی. او لا تر ننه تقسیم پروت دی د پاکستان د ازادۍ بنځوس کاله وشو او

بل قبایل دی نو روسره بل لفظ نشته چې کوم قبائل دی
چې شناخت ئې وشی. قبائل په نورو هیوادونو کې هم
شته، ولې هغوی هلته خپل نوم لری. خپله پیژند ګلو لری
ولې دلته د قبائلو نه خپل نوم شته او نه پیژند ګلو.
د پښتون قام یو حصه په بلوچستان کې ده چې د صوبې
تشکیل ئې په کال ۱۹۷۰ ع کې شوی دی. ظاهره ده چې په
بلوچستان کې به بلوچې اوسی ، لکه څنګه چې بنجاب
کې پنجابی او په سندهـ کې سندهی اوسی. کله چې د
بلوچستان پښتون سرحد ته راشی نو ددې ځای پښتانه
ورته «بلوچی پښتون» وائی دغه کلمه په هغه دومره بده

ما وړاندې هم ذکر کړی دی او اوس یو ځل بیا په تکرار او تاکید سره د دې خبرې اعاده کوم چې تر څو پورې پښتون خپل قامی وحدت نه وی حاصل کړی تر هغې د پښتون قام مشکلات او محرومۍ نه شی ختمیدی او د یو قام د غړی په حیث د وی احترام نه شی ګټلی. که په پښتون کې لا دا سیاسی شعور او احساس دې حد ته نه وی رسیدلی چې خپل قامی وحدت ترلاسه کړی نو د دونیا هغه قامونه چې ځان ته مهذب وائی. خصوصی تو ګه هغه قامونه چې تقسیم درد ورته معلوم دی. په دوی ټولو دا لازمه ده چې د پښتون قام د وحدت به احیاء کې د دوی سره لاس وکړی په دې غرض چې د بر صغیر نه تر وسطی ایشیاء پورې په دې

فطری وحدتونه چې په هر ځای کې تقسیم شویدی. نو تاریخ د خپل جبر د لارې د وحدت منزلونه ټاکلی دی. د یویشتمې صدۍ اغاز باید چې دا فرق راولی چې د پښتنو د وحدت مسئله د جبر په ځای د امن ، برداشت ، افهام وتفهیم په قامی رواداری او زغم تر سره شې نو په دونیا او خصوصاً دې سیمه کې به د امن او خوشحالۍ یو نوی دور پیل شی.

زه د رب ذوالجلال بې حد شکر ګذار یم چې ما د یو پښتون په حیث زیلی پښتون (افغان) قام ته دا مختصر شان پیغام وړاندې کړو. او پوره باورلرم چې ددې منتشر قام هر غړی چې هر ځای وی په هر حال کې وی او د هری پیشې مالک وی به خپل فکر او قلم د امن او مینې په لار د خپل قام د وحدت او تشخص د حصول طرف ته راوګرځوی او ددونیا ټولو مهذبو قامونو او انسان دوست

پــــــــــــــای

خدای بخښلی فضل محمود مخفی صیب چې یو پیاوړی ، نامتو ، قام پرست شاعر او لیکوال ؤ ، هغه په زړه کې د پښتون دقام د منتشر وجود د بیا راغونډولو ژوندی ارمانونه لرل. د هغوی دا یو نظم د هغوی د قامی وحدت د ارمان ترجمانی کوی.

خاونده ته ودانه کړې زمونږ د یووالي حجره
یو ځـای پکې د ځانه کړې د پښتون ډله خوره
یو زړه او یو شان ئې کړې
دې بیل او بیل بیلتون لره
کشمیر نه هرات هورې بلوچستان نه تر دورې
دا ټول پښتون دی هر چیری څه رنګې پروت ذرې ذرې
د یو وجود په شان ئې کړې
یه خدایه دا ذره ذره

لويو تـپو د پـښتـنو پـه غـره پـه سـم پـرتـو درنـو
نمسو دلويو پـرگـنـو راځـی چـې يـو شـو ليـونـو
يـه خـــدايـــه ورانـــه کـړې
ســـپـيـره بيـلـتـون لـره ديـره
د پښتون اول نـيـکـه خـواره نـمسی دې يـو کـړه تـه
دا شـان ټـيـټ دی دوی پـه څـه خبر له يـو لـه بلـه نـه
يـه خـــدايـــه ورانـــه کـړې
ســـپـيـره بيـلـتـون لـره ديـره
« پښـتـو » زمـونـږ چـيـرتـه ئې ولې له مونږ بيرته ئې
زمـونـږه زړه ځـيـگـر تـه ئې زمـونـږ د قـام وزر تـه ئې
پـه مـــونـــږه لار اســانــه کـړې
چـې مـــونـــږه شـو يو « کل » سره
زمونږ د ملک نه دښمنان خدايه تـه لرې کړې دا زمـان
په مونږه کړې زمـونږه خـان زمـونـږ د قـام زمـونـږ د ځـان
رڼـا زمـــونـــږه لـه ځـانـه کـړې
د پـــښـــتـــنو تـــوره تـــيـــاره